

לפרשת יתרו – תשע"ו

הר סיני

פרופ' יהושע שוורץ

חצי האי סיני הטביע את חותמו הנצחי על תולדות עם ישראל. במדבר "שהוא מלא נחשים ועקרבים ושרפים ורעבון" (שמות רבה כ"ד, ד), במקום שהוא "ציה ותוהו ואין בו כלום" (מכילתא דרבי ישמעאל, מסכתא דעמלק פרשה א, עמ' 192 במהדורת הורוביץ-רבין) קבלו בני ישראל את התורה והיו לעם. נתייחס בקיצור למספר מהמסורות המתייחסות לגבי האופי המדברי של מדבר סיני.

המדבר אינו מקום נוח לחיות בו. יוסף בן מתתיהו, בתארו את המסעות הראשונים של בני ישראל במדבר לאחר יציאת מצרים כותב: "...הארץ הייתה שממה כולה ועניה בצרכי מזון בשבילם וגם מחוסרת מים לחלוטין. ולא זו בלבד שלא יכלה להמציא דבר לבני אדם, אלא לא היה בה אפילו משום להחיות כל בריה שהיא. כי הארץ היא חול ואין שום לחות המנה, שתוכל להצמיח צמח שהוא. כזאת הייתה הארץ שהיו מהלכין בה.." (קדמוניות, ג. 1-2 ואילך). הזכרנו למעלה את המסורת בשמות רבה שמדבר סיני היה מדבר "שהוא מלא נחשים ועקרבים ושרפים ורעבון" (שמות רבה כ"ד, ד). בתנחומא מסעי ג לגבי המדבר, "אין שם דרך, שכלו חול והשיירה אינה מהלכת אלא בלילות לאור המזל". המדרש מתקשה להבין מדוע יצא יתרו חתן משה לבני ישראל למדבר (שמות י"ח, ה): "הרי הכתוב מתמיה עליו שהיה שרוי בתוך כבודו של עולם וביקש לצאת למדבר ציה ותוהו ואין בו כלום" (מכילתא דרבי ישמעאל, מסכתא דעמלק פרשה א, עמ' 192 במהדורת הורוביץ-רבין). יציאת מצרים ללא הכנה מספקת הייתה כרוכה בסכנה: "ומה ת"ל ויסע משה את ישראל (שמות ט"ו, כ"ב), להודיע שבחן של ישראל שכיון שאמר להם משה קומו סעו, לא אמרו היאך אנו יוצאין במדבר ואין בידינו מחיה לדרך וכו' (מכילתא דרבי ישמעאל, בשלח, מסכתא דויסע פרשה א, עמ' 152).

תיאור מאלף של פרטי הנסיעה במדבר נמצא במסורות הקשורות בנסיעתו של האמורא רבה בר בר חנה, כנראה באזור מדבר סיני. אביא את המסורת בתרגום לעברית (בבא בתרא ע"ג ע"ב): "ואמר רבה בר בר חנה- פעם אחת היינו מהלכין במדבר ונתלווה אלינו ערבי אחד שהיה נוטל עפר ומריח בו ואמר: זו דרך לפלוני, וזו דרך לפלוני. אמרנו לו: כמה אנו מרוחקים ממים? אמר לנו: נתנו לי עפר. נתנו לו, ואמר לנו: שמנה פרסאות, חזרנו ונתנו לו, אמר לנו שאנו מרוחקים שלוש פרסאות....

בהקשר למסורות אלה אפשר לשאול למה יצאו בני ישראל ממצרים דווקא דרך המדבר. אומנם, במקרא יש תשובה, "ולא נחם אלוהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלוהים פן ינחם העם בראותם מלחמה וישבו מצרימה. ויסב אלוהים את העם דרך המדבר ים סוף" (שמות י"ג, י"ז-י"ח), אבל במשך הזמן נוספו סיבות נוספות. למשל: "אמר ה' אם אני מביא את ישראל לארץ מיד מחזיקים אדם בשדהו ואדם בכרמו והם בטלים מן התורה. אלא אקיפם במדבר ארבעים שנה שיהיו אוכלין מן ושותין מי באר והתורה נבללת בגופן" (מכילתא בשלח, מסכתא דויהי בשלח, פתיחתא, עמ' 76). השהות במדבר מאפשרת לבני ישראל להתחזק בתורה.

מסורת אחרת מוסיפה סיבה אחרת: "כיון ששמעו כנעניים שישראל נכנסין לארץ, עמדו ושרפו כל הזרעים וקצצו כל האילנות וסתרו את הבניינים וסתמו את המעינות. אמר ה' לא הבטחתיים לאבותם שאכניסן לארץ חריבה כל אלא לארץ מלאה כל טוב....אלא הריני מקיפן במדבר ארבעים שנה עד שיעמדו כנעניים ויתקנו מה שקלקלו" (מכילתא שם). וסיבה אחרת: "לפי שביקש הקדוש ברוך הוא לתן אימתן של ישראל על עובדי כוכבים עיכבן ארבעים שנה" (שמות רבה כ: ט"ז).

הפילוסוף היהודי-מצרי פילון הוסיף עוד ארבע סיבות: 1. עבודה זרה נפוצה בערים, לכן יצאו

למדבר 2. בדידות מביאה לידי תשובה 3. יש לקבל את החוקה האזרחית ישי בתורה לפני שמקימים יישובים 4. הניסים במדבר משמשים בהוכחה שהתורה היא אלוהית (על עשרת הדברות 17-21.2). הרמב"ם הסביר "כי היציאה מן היגיעה אל הנחת נעימה יותר מן ההתמדה על הנחת" (מורה נבוכים חלק ג, פרק כ"ד, עמ' תקמ"ד במהדורת קאפח). עם נסכם, קיימים ארבעה סוגים של סיבות, מעבר למה שנרשם במקרא: 1. המדבר והתורה 2. המדבר ותושבי ארץ כנען 3. תכונות המדבר, ביניהן קושי וסבל שמביאות לטיהור 4. המדבר והניסים